

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ В ДЕРЖАВАХ ПОВНОЇ ДЕМОКРАТІЇ

GENERAL CHARACTERISTICS OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGULATION OF THE ECONOMICS IN FULL DEMOCRACIES

Іванченко В.В., аспірант
Міжнародний університет бізнесу і права

Стаття присвячена загальній характеристиці адміністративно-правового регулювання економіки в державах повної демократії. Акцент зроблено на державному регулюванні економіки у Федеративній Республіці Німеччини, як державі, що тривалий час за індексом демократії належить до держав повної демократії.

Відзначається, що за основу дослідження взято типологію держав за рівнем демократії, що застосовується міжнародною неурядовою організацією Economist Intelligence Unit. Відповідно до методики вирахування індексу демократії виокремлюються чотири типи держав: повна демократія; неповна демократія; перехідний (гібридний) режим; авторитарний режим. Україна згідно з даними цього рейтингу тривалий час належить саме до перехідного (гібридного) типу. Держава повної демократії характеризується високим рівнем політичної свободи, громадянських прав та демократичних інститутів. У такій державі проходять вибори, які відбуваються на регулярній основі, є вільними та справедливими. Такі держави вирізняються стабільністю політичної системи, та дотриманням прав людини.

Відзначається, що державне регулювання економіки в державах Європейського союзу загалом і в Федеративній Республіці Німеччини, зокрема, має обмежений характер. Адміністративно-правове регулювання економіки в Федеративній Республіці Німеччини ґрунтується на принципах соціальної ринкової економіки, яка поєднує в собі елементи ринкової конкуренції та соціального забезпечення.

Резюмується, що важливим завданням для України (у контексті реалізації взятих зобов'язань з євроінтеграції) є вивчення передового досвіду держав, у яких функціонує демократичний державно-правовий режим. У цьому аспекті доцільно звернутись до індексу демократії неурядової організації Economist Intelligence Unit, за якого виокремлюються держави повної демократії та держави неповної демократії. Серед держав повної демократії особливе місце займає Федеративна Республіка Німеччини. Адміністративно-правове регулювання економічної діяльності в Німеччині передбачає забезпечення стійкого економічного розвитку, соціальної стабільності та високого рівня якості життя громадян.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, демократія, державне регулювання економіки, індекс демократії, повна демократія.

The article is devoted to the general characteristics of the administrative and legal regulation of the economics in full democracies. Emphasis is placed on the state regulation of the economics in the Federal Republic of Germany, as a state that for a long time has been among the states of full democracy according to the democracy index.

It is noted that the typology of states by the level of democracy, used by the international non-governmental organization Economist Intelligence Unit, is used as the basis of the research. According to the method of calculating the democracy index, four types of states are distinguished: full democracy; incomplete democracy; transitional (hybrid) mode; authoritarian regime. According to the data of this rating, Ukraine belongs to the transitional (hybrid) type for a long time. Full democracy is characterized by a high level of political freedom, civil rights and democratic institutions. Such a state holds regular, free and fair elections. Such states are distinguished with the political system stability and respect for human rights.

It is noted that state regulation of the economics in the European Union states in general and in the Federal Republic of Germany in particular has a limited nature. Administrative and legal regulation of the economics in the Federal Republic of Germany is based on the principles of a social market economy combining elements of market competition and social security.

It is summarized that an important task for Ukraine (in the context of the implementation of the commitments made for European integration) is the study of best practices of states with a democratic legal regime. In this aspect, it is advisable to refer to the democracy index of the non-governmental organization Economist Intelligence Unit, which distinguishes states of full democracy and states of incomplete democracy. Among the full democracies, the Federal Republic of Germany occupies a special place. Administrative and legal regulation of economic activity in Germany provides for sustainable economic development, social stability and a high level of citizens' life quality.

Key words: administrative and legal regulation, democracy, state regulation of the economics, democracy index, full democracy.

Постановка проблеми. Одним з важливих завдань Української держави є забезпечення належного функціонування економіки. Ефективне функціонування економіки є однією з найважливіших складових для розвитку будь-якої держави, включаючи Україну. Економічна стабільність і зростання мають велике значення для політичної стабільності, соціального добробуту і підвищення якості життя громадян.

Однією з ключових складових успішної економічної політики є створення сприятливого підприємницького середовища. Органи публічної влади повинні розробити та впровадити низку реформ, спрямованих на спрощення бюрократичних процедур, покращення підтримки малого та середнього бізнесу, а також забезпечення прозорості та конкуренції.

Стимулювання інвестиційної діяльності, розвиток торгівлі також є ще ключовими складовими забезпечення належного функціонування економіки. Так, наприклад, інвестування в відновлювані джерела енергії, енергоефективність, впровадження екологічно чистих технологій може не лише підвищити конкурентоспроможність економіки, але й допомогти зменшити негативний вплив

на довкілля. Водночас, поряд з цим, важливим аспектом економічної політики є забезпечення соціальної справедливості. Застосування соціальних програм, спрямованих на підтримку найбільш вразливих верств населення, може сприяти зниженню бідності та підвищенню загального добробуту.

Загалом, забезпечення належного функціонування економіки в Україні вимагає комплексного підходу, що враховує економічні, соціальні та екологічні аспекти. Це сприятиме стійкому економічному зростанню, підвищенню якості життя громадян та підтримці стабільності в країні.

Одним з важливих засобів, що дозволяє вирішити вказані питання, є адміністративно-правове регулювання економічних відносин. Додамо, що в умовах подальшого розвитку України як правової держави та реалізації вектору на євроінтеграцію, невід'ємним завданням правничої науки є проведення компаративних досліджень з метою вивчення та визначення можливостей впровадження передового досвіду правового регулювання суспільних відносин, зокрема і економічних.

Таким чином, вказане вище обумовлює актуальність гносеології досвіду демократичних держав щодо право-

вого регулювання (зокрема і адміністративно-правового) економічної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відзначимо, що окреслений нами предмет дослідження ще не став об'єктом системного вивчення вітчизняною правничою наукою, що є додатковим фактором актуальності розроблення цієї тематики. Однак, вітчизняними науковцями напрацьовано низку положень, які можуть стати підґрунтям такої гносеології.

Так, в цьому аспекті варто згадати прізвища таких науковців, які у своїх працях висвітлили окремі положення правового регулювання економічних відносин загалом та демократичних держав загалом: В. Авер'янов, Н. Балдич, О. Бандурка, В. Барінов, В. Бобров, С. Братель, М. Горинь, О. Длугопольський, С. Єсімов, М. Ковалів, О. Ковтун, В. Крикун, О. Кундицький, І. Курилін, О. Мельниченко, І. Михасюк, М. Савчин, О. Сафронова, О. Сенишин, Г. Скорик та ін.

Праці цих науковців складають наукове підґрунтя пізнання адміністративно-правового регулювання економіки в державах повної демократії, визначаючи ті чи інші аспекти цієї проблематики.

Окремо слід згадати колективну роботу вітчизняних вчених Ковалів М.В., Єсімов С.С., Курилін І.Р. і Гладун В.Р. присвячену принципам адміністративно-правового регулювання забезпечення економічної безпеки [1, с. 28-33]. Вказані автори наводять окремі положення щодо адміністративно-правового регулювання економічної сфери саме у контексті тематики євроінтеграції України. Не можна не вказати і на те, що цілком слушними є тези вітчизняних науковців про те, що «адміністративно-правове регулювання передбачає можливість обмеження свободи господарюючих суб'єктів, що передбачено Конституцією України, яка дає можливість введення ряду обмежень на ведення господарської діяльності, одночасно встановлюючи, що певні види господарської діяльності неприпустимі» [1, с. 32].

Метою цієї статті є загальна характеристика адміністративно-правового регулювання економіки в державах повної демократії.

Виклад основного матеріалу. Зважаючи на недостатню вивченість вітчизняною правничою наукою проблематики адміністративно-правового регулювання економічних відносин в державах, що належать до різних типів демократії, вважаємо за доцільне вказати на низку важливих аспектів, що мають методологічне значення для інтерпретації результатів дослідження.

Нами взято за основу типологію держав за рівнем демократії, що застосовується міжнародною неурядовою організацією Economist Intelligence Unit. Значна кількість показників демократії не урахує таку складову, що відображає, на нашу думку, такі ключові компоненти демократії як рівні економічного та соціального добробуту. Цей же індекс «ураховує домінуючу традицію, згідно з якою різноманітні соціальні та економічні результати можуть відповідати політичній демократії. Індекс Economist Intelligence Unit надає короткий огляд поточного стану демократії в усьому світі для 165 незалежних держав і двох територій. Це охоплює майже все населення світу та переважно більшість із 192 незалежних держав світу (без урахування 27 мікрдержав)» [2].

Відповідно до методики вираховування вказаного індексу виокремлюються чотири типи держав:

- повна демократія;
- неповна демократія;
- перехідний (гібридний) режим;
- авторитарний режим [3].

Вважаємо, що Україна згідно з даними цього рейтингу тривалий час належить саме до перехідного (гібридного) типу (що посилює актуальність дослідження вивчення національних систем права тих держав, що належать до

неповних та повних демократій, у тому числі зважаючи на конституційний припис, закріплений у ст. 1 Основного закону, відповідно до якого Україна визначена серед іншого як демократична та правова держава [4]).

Відповідно до індексу демократії неурядової організації Economist Intelligence Unit повною демократією є така держава, у якій основоположні політичні права та громадянські свободи не тільки поважаються, а, в першу чергу, також підкріплюються політичною культурою, яка є чинником подальшого розвитку демократичних принципів. Народи, що існують в межах повної демократії, мають ефективну систему публічної влади, у них забезпечено незалежність судової влади, рішення якої є обов'язковими до виконання; система органів публічної влади адекватно функціонує, а засоби масової інформації є незалежними і багаточисельними. Такі держави мають лише незначні проблеми в демократичному функціонуванні [3].

Таким чином, держава повної демократії характеризується високим рівнем політичної свободи, громадянських прав та демократичних інститутів. Тут проходять вибори, які відбуваються на регулярній основі, є вільними та справедливими. Такі держави вирізняються стабільністю політичної системи, та дотриманням прав людини. Зasadничі свободи, такі як свобода слова, публічне обговорення і право на мирні зібрання, підтримуються і захищаються органами державної влади.

Ці держави також можуть володіти розвинутою громадянською суспільною структурою, активною громадянською участю та високим рівнем освіти, що сприяє розумінню та підтримці демократичних принципів серед населення.

Важливо також вказати, що індекс демократії може змінюватися з плином часу, відтак, одна і та ж держава протягом одного року може належати до цього типу держав (повна демократія), а на наступний рік цей рівень може знизитися. А ще на наступний рік (через зміни у підходах до організації функціонування соціуму органами публічної влади) – знову стати державою повної демократії. Так, вважаємо, що запровадження окремими державами жорстких карантинних обмежень суттєво впливає на індекс демократії через значне обмеження прав людини та основоположних свобод.

Однією з типових держав повної демократії (за показниками індексу демократії Economist Intelligence Unit) є Федеративна Республіка Німеччини. Саме тому у цьому дослідженні ми й акцентуємо увагу на цій державі.

Вважаємо на те, що державне регулювання економіки в державах Європейського союзу загалом і в Федеративній Республіці Німеччини, зокрема, має обмежений характер. Обумовлено це серед іншого вимогами демократичних цінностей, завданнями держави з забезпечення прав людини та основоположних свобод. Так, у цілому можна погодитись з тими положеннями, що наводять зарубіжні дослідники. На основі індексу регулювання Німецького економічного інституту за 2010 р. Енсте та Вічер стверджують через кореляції з рівнем добробуту «ВВП на душу населення» та результатами дослідження PISA Організації економічного співробітництва та розвитку, що регулювання має негативний вплив на рівень добробуту у державі. Для цього Енсте та Вічер оцінюють рівень добробуту 28 країн Організації економічного співробітництва та розвитку за допомогою індексу регулювання та його субіндексу регулювання освіти та досліджень за допомогою регресії (за методом OLS). У результаті Енсте та Вічер виявляють негативний зв'язок між регулюванням і рівнем добробуту [5].

У аналізованому нами аспекті не можна оминати увагою наукове дослідження присвячене висвітленню ментальних відмінностей сприйняття державного регулювання економічних відносин «Державне втручання в економіку на сході дуже популярне: відмінності та схо-

жість у політичних установках «нових» і «старих» громадян Німеччини» [6, с. 1].

Аналіз наукової літератури за предметом дослідження дозволяє встановити наступні положення. Адміністративно-правове регулювання економіки в Федеративній Республіці Німеччини ґрунтується на принципах соціальної ринкової економіки, яка поєднує в собі елементи ринкової конкуренції та соціального забезпечення [7]. Ця модель визнана однією з ключових особливостей німецької економічної політики та є однією з найефективніших у Європі. Вона базується на рівновазі між підприємницькою діяльністю, соціальною справедливістю та роллю держави як регулятора.

«Соціальна ринкова економіка формує економічний і соціальний лад Федеративної Республіки Німеччина. Ця система десятиліттями приносила країні добробут і соціальний мир» [8].

До основних характеристик правового регулювання економічної діяльності у Федеративній Республіці Німеччини слід віднести наступне.

– ринкова конкуренція з обмеженнями (німецька економічна модель підтримує ринкову конкуренцію, але визнає необхідність обмежень для попередження зловживань та нерівності. Держава контролює концентрацію ресурсів та забезпечує антимонопольний нагляд);

– соціальний захист (законодавство спрямоване на захист прав працівників, включаючи стандарти робочого часу, відпустки, оплату праці та соціальне страхування. Державні системи забезпечення допомагають людям у випадку безробіття, хвороби та старості);

– ефективне оподаткування (податкова політика спрямована на збалансоване фінансування державних програм та соціальних послуг. Податки розподіляються між фізичними особами та підприємствами, що сприяє збереженню фінансової стійкості економіки);

– соціальний діалог (державна встановлює партнерські відносини між роботодавцями, працівниками та урядом, що сприяє вирішенню колективних проблем із залученням всіх зацікавлених сторін);

– екологічна сталість (законодавство регулює виробництво та споживання з метою забезпечення екологічної сталості. Це відображає зростаючу увагу до екологічних питань та збереження природних ресурсів).

Управління цією моделлю здійснюється за допомогою комплексної системи адміністративних органів, зокрема, маємо на увазі наступні:

1. Федеральний уряд. Ця інституція серед іншого встановлює загальні економічні стратегії та політику. Центральний орган виконавчої влади у сфері економіки відпо-

відає за головні напрямки розвитку цієї соціальної сфери відносин.

2. Федеральний банк. Відповідає за грошову політику та стабільність валюти.

3. Регіональні органи публічної влади. Безпосередньо визначають економічну політику на місцевому рівні.

4. Органи соціального захисту. Ці органи відповідають за системи соціального забезпечення та підтримки.

5. Антимонопольний орган. Забезпечує дотримання антимонопольного законодавства та регулює конкуренцію на ринку.

6. Робочі групи та експертні комісії. Залучають представників бізнесу, професійних спілок та громадських організацій для консультацій та розробки відповідних правил та нормативів.

Відзначимо, що описана система адміністративно-правового регулювання економіки в Німеччині допомагає забезпечити стійкий економічний розвиток, соціальну стабільність та високий рівень якості життя громадян. Федеративна Республіка Німеччини відома своєю високою конкурентоспроможністю, інноваційністю та здатністю адаптуватися до змін у світовій економіці. Її підхід до адміністративно-правового регулювання економіки може послужити прикладом для інших держав, які прагнуть досягти балансу між ринковою динамікою та соціальною справедливістю.

Відтак, загалом можна погодитись з В. Морозовим відносно того, що «основними напрямками державного регулювання ринкової економіки слід вважати забезпечення правової бази та суспільної атмосфери, що сприяють ефективному функціонуванню ринкової системи, захист конкуренції та обмеження монополістичної діяльності, перерозподіл доходів (трансферти) і ресурсів, захист прав споживачів, державну підтримку окремих видів бізнесу, державне регламентування трудових відносин, підтримку соціального партнерства, державне регламентування зовнішньоторговельної діяльності, регулювання валютного курсу, стабілізацію макроекономічних процесів» [9].

Висновки. Таким чином, важливим завданням для України (у контексті реалізації взятих зобов'язань з євроінтеграції) є вивчення передового досвіду держав, у яких функціонує демократичний державно-правовий режим. У цьому аспекті доцільно звернутись до індексу демократії неурядової організації Economist Intelligence Unit, за якого виокремлюються держави повної демократії та держави неповної демократії. Серед держав повної демократії особливе місце займає Федеративна Республіка Німеччини. Адміністративно-правове регулювання економічної діяльності в Німеччині передбачає забезпечення стійкого економічного розвитку, соціальної стабільності та високого рівня якості життя громадян.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ковалів М.В., Єсімов С.С., Курилін І.Р., Гладун В.Р. Принципи адміністративно-правового регулювання забезпечення економічної безпеки у контексті Стратегії національної безпеки України. *Law & Sciences = Право та науки*. 2018. № 1. С. 28-33.
2. The Economist Intelligence Unit's index of democracy. URL https://web.archive.org/web/20190907193456/http://www.economist.com/media/pdf/DEMOCRACY_INDEX_2007_v3.pdf
3. Індекс демократії. URL https://uk.wikipedia.org/wiki/Індекс_демократії
4. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30.
5. Regulierung, Bildung und Wohlstand – eine Replik und eine Erwiderung. URL <https://www.wirtschaftsdienst.eu/inhalt/jahr/2013/heft/4/beitrag/regulierung-bildung-und-wohlstand-eine-replik-und-eine-erwiderung.html>
6. Koch A. Staatliche Eingriffe in die Wirtschaft im Osten hoch im Kurs: Unterschiede und Gemeinsamkeiten in den politischen Einstellungen «neuer» und «alter» Bundesbürger. Informationsdienst Soziale Indikatoren. 1991. № 6. S. 1-5.
7. Морозов В.С. Соціальна орієнтованість економіки ФРН. Інформаційно-аналітична довідка. Торговельно-економічна місія у складі Посольства України у ФРН. Берлін, 2006. 7 с.
8. Wirtschaftsordnung und Grundgesetz. URL <https://www.bpb.de/shop/zeitschriften/apuz/30557/wirtschaftsordnung-und-grundgesetz/>
9. Морозов В.С. Теоретичні засади державного регулювання в контексті сучасної моделі соціально-ринкової економіки ФРН. URL http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/download/2560/2269